

8. Міжнародної співпраці. Розвивати міжнародну співпрацю з іншими країнами та організаціями для обміну досвідом та доступу до міжнародних ринків.

Отже, кластеризація є важливим інструментом для соціально-економічного розвитку регіону. Вона дозволяє групувати компанії та організації зі схожими інтересами та спеціалізацією, що сприяє збільшенню конкурентоспроможності і створенню сприятливого середовища для інновацій та розвитку. Кластери можуть сприяти створенню нових робочих місць, збільшенню ефективності виробництва, розвитку інфраструктури та підвищенню рівня життя у регіоні. Таким чином, кластеризація відіграє ключову роль у підтримці сталого соціально-економічного розвитку регіонів.

Література

1. Крайник О. Кластери як інструмент економічного розвитку регіону. *Науковий вісник "Демократичне врядування"*. 2010. № 5. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/jan/26630/krajnyk.pdf> (дата звернення: 31.10.2023).
2. Ортіна Г. В. Кластеризація як напрям реалізації державної антикризової стратегії розвитку реального сектора економіки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1103> (дата звернення: 31.10.2023).
3. Телетов О. С. Кластеризація як інструмент управління та регулювання розвитком регіональної економіки. URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/9999/1/1.pdf> (дата звернення: 01.11.2023).

Корнієнко С.В.
здобувач другого (магістерського) рівня освіти
Миценко І.М.
д. е. н., професор
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

РОЛЬ АГРАРНОГО ЕКСПОРТУ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Порядок денний сталого розвитку на період до 2030 року та Цілі сталого розвитку визначають заходи, за допомогою яких міжнародна торгівля та торговельна політика можуть сприяти більш повній та вигідній інтеграції країн, що розвиваються, у світову торгівлю товарами. У 1995 році частка країн, що розвиваються, у світовій торгівлі товарами становила 27,7%, а до 2018 р. цей показник зріс до 44,6% [1]. Проте багато країн, що розвиваються, особливо найменш розвинені країни, та країни, розвиток яких

залежить від сировини, є маргінальними учасниками глобальної торгівлі товарами та не отримують від участі у торгівлі очікуваних результатів. Поглиблення інтеграції країн, що розвиваються, у міжнародну торговельну систему залежить від багатьох факторів, серед яких найважливішими є продуктивність, експортна спроможність та умови доступу до ринку, що впливають на імпорт та експорт.

В умовах глобалізації для країн, що розвиваються, одним з викликів стало збільшення доданої вартості сировинномісткої експортної продукції, оскільки позитивні ефекти від експорту товарів значною мірою залежать від ефективності використання наявного потенціалу, ціни та обсягу експортованої продукції. Деякі розвинені країни та країни з перехідною економікою також є залежними від експорту сировинних товарів. Наприклад, Австралія є великим виробником корисних копалин, нафти та продовольства. Канада є важливим виробником нафти, продуктів харчування та деревини, а Україна входить до числа провідних країн-експортерів зернових та олійних культур. Проте сектори сировинних товарів у країнах, що розвиваються, відіграють більш вагомую роль в інтеграції цих країн у світову торгівлю, ніж такі сектори в розвинутих економіках. Близько 65% країн, що розвиваються, залежать від сировини. У цих країнах доходи від експорту сировинної продукції становлять щонайменше 60% загальних доходів від експорту товарів. Така залежність робить країни, що розвиваються, вразливими до коливань цін на сировинні товари та до стимулів, які створює торгівля товарами для економічного зростання та розвитку [1].

Дані по країнах, що розвиваються, за період з 1960-х до середини 2010-х років показують, що коефіцієнт кореляції між змінами цін на товари та змінами доходу на душу населення становить 0,79, а Африка та Південна Америка є регіонами з найвищим рівнем залежності від сировини [2]. У цих регіонах економічне зростання є значним у періоди високих світових цін на товари та неістотним, коли ціновий цикл має низхідну тенденцію. Зважаючи на те, що ціни на товари змінюються циклами, які характеризуються тривалими епізодами низьких цін і відносно короткими епізодами високих цін, економічне зростання в таких країнах відбувається з подібною циклічністю.

Цикли цін на сировинні товари впливають на економічне зростання через кілька каналів, включаючи нестабільність цін і погіршення умов торгівлі, вплив цін на товари на фіскальну та монетарну політику, а також прямий і непрямий вплив цін на товари на фірми та домогосподарства. У довгостроковій перспективі підвищення цін на товари свідчить про

погіршення умов торгівлі, що призводить до зниження доходів в країнах, розвиток яких залежить від сировини. Висока волатильність цін посилює невизначеність у цих країнах, перешкоджаючи інвестиціям і утруднюючи планування, тим самим загрожуючи реалізації проектів розвитку [1].

Багато досліджень міжнародної торгівлі зосереджені на товарообміні промисловою продукцією. Однак міжнародна торгівля сільськогосподарською продукцією та продуктами харчування також важлива, оскільки: частка робочої сили, пов'язаної з сільським господарством, є високою; підвищення продуктивності в сільськогосподарському секторі є необхідним для зменшення нерівності доходів у кожній країні та регіоні; зростання транскордонного ланцюжка вартості харчових продуктів є однією зі стратегій розвитку сільськогосподарського сектора; забезпечення стабільного постачання сільськогосподарської продукції та продовольства у світі є важливим з огляду на загострення кліматичних проблем [3].

Сільськогосподарські товари залишаються важливим предметом глобальної міжнародної торгівлі. Проте їх частка в загальному обсязі поступово зменшується. У той же час виробництво сільськогосподарської продукції має велике значення для економіки окремих держав, де воно сприяє створенню прямих, непрямих та індукованих робочих місць. Аграрний сектор є ключовим сектором, особливо для менш розвинених країн [4].

Багато економістів стверджують, що торгівля сільськогосподарською продукцією відіграє вирішальну роль в економічному зростанні та сталому розвитку. Санхуан-Лопес А. і Доусон Р. дослідили вплив сільськогосподарського експорту на економічне зростання 42 країн, що розвиваються, у період 1970-2004 років та виявили, що експорт сільськогосподарської продукції позитивно впливає на економічне зростання [5]. Форга Н.Г. та Аквілас Н.А досліджували взаємозв'язок між експортом сільськогосподарської продукції та економічним зростанням у Камеруні в період 1980-2014 рр., в результаті було виявлено, що експорт сільськогосподарської продукції не впливає на економічне зростання в короткостроковій перспективі. З іншого боку, у довгостроковій перспективі вчені підтвердили, що експорт сільськогосподарської продукції позитивно впливає на економічне зростання [6].

Фаріді М. досліджував зв'язок між експортом сільськогосподарської продукції та економічним зростанням у період 1972–2008 рр. у Пакистані та дійшов висновку, що експорт сільськогосподарської продукції не має

істотного впливу на економічне зростання країни [7]. У той же час, Махмуд і Мунір (2017) досліджували зв'язок між експортом сільськогосподарської продукції та економічним зростанням у Пакистані упродовж тривалішого періоду (1970-2014 рр.) та показали, що експорт сільськогосподарської продукції позитивно впливає на економічне зростання, але цей ефект є незначний. Однак, з іншого боку, вчені виявили позитивний вплив економічного зростання на експорт сільськогосподарської продукції Пакистану, що пояснюється неспроможністю сільськогосподарського експорту конкурувати на міжнародних ринках через високу конкуренцію та низьку якість пакистанської сільськогосподарської продукції [26].

Дослідження торгівлі Єгипту у період з 1970 р. по 2013 р., яке провели Ахмед О. і Саллам В., підтвердило, що існує позитивний зв'язок між експортом сільськогосподарської продукції та економічним зростанням у довгостроковій та короткостроковій перспективах [8]. Бусарі А. та інші вчені проаналізували зв'язок між сільськогосподарським експортом та економічним зростанням у Нігерії на основі даних, що охоплюють період 1980-2018 рр., та отримали емпіричні результати, які підтвердили позитивний вплив експорту сільськогосподарської продукції на економічне зростання [9]. Ці результати підтвердили висновок, який зробив Іджіршар В. на основі оцінки економіки Нігерії за період 1970–2012 років: експорт сільськогосподарської продукції позитивно впливає на економічне зростання в довгостроковій перспективі [10].

Поряд з дослідженнями, що стосуються вивчення впливу загального обсягу експорту аграрної продукції на економічне зростання країн, розвиток яких залежить від сільського господарства, вчені визначали вплив експорту окремих продовольчих товарів на динаміку ВВП країн. Зокрема, Йіфру Т. дослідив вплив експорту сільськогосподарської продукції на економічне зростання в Ефіопії за період 1973–2013 рр. та виявив, що «експорт кави та експорт олійних культур мають позитивний і значний вплив на економічне зростання, однак, експорт бобових мав негативний і незначний вплив на економічне зростання в короткостроковій перспективі та позитивний, але незначний вплив - у довгостроковій перспективі» [11].

Гілберт Н.А., Ліньюнг С.Г. та Дівайн Г.М. досліджували вплив структури сільськогосподарського експорту на економічне зростання Камеруну за період 1975-2009 рр. та виявили, що «експорт кави та бананів має позитивний і значний зв'язок з економічним зростанням, тоді як експорт какао має негативний і незначний вплив на економічне зростання» [12]. Уремаду С., Он'еле К. та Аріва Ф. дослідили вплив загального експорту

сільськогосподарської продукції, експорту какао та експорту каучуку на економічне зростання Нігерії за 1980-2014 рр. та підтвердили, що лише загальний експорт сільськогосподарської продукції має позитивний ефект на економічне зростання, а товарна структура аграрного експорту не впливала на динаміку ВВП [13].

Джун Хо Сок і Ханпіл Мун розглядали обґрунтованість гіпотези економічного зростання за рахунок експорту сільськогосподарської продукції розвинених країн, враховуючи існування спільного ринку між країнами. На основі щорічних даних країн ОЕСР за 1997-2016 рр., вчені проаналізували вплив сільськогосподарського експорту на зростання сільського господарства, порівнюючи розвинуті країни зі спільними ринками та без них (країни ОЕСР; країни ОЕСР, що є членами ЄС; країни ОЕСР, що не входять до ЄС). В результаті дослідження вчені виявили, що сільськогосподарський експорт (імпорт) має позитивний (негативний) вплив на зростання сільського господарства лише у випадку підвибірки для країн ЄС. Отже, доступ до зовнішніх ринків є важливим для підтвердження гіпотези зростання експорту в сільськогосподарському секторі розвинених країн [14].

Важливість розширення доступу до зовнішніх ринків у торгівлі аграрною продукцією підтверджується також досвідом Китаю. Будучи однією з найбільших аграрних торгових економік, Китай має багато можливостей з точки зору торгівлі сільськогосподарською продукцією. З початку третього тисячоліття китайський сільськогосподарський експорт зростає потужними темпами. Частка загального сільськогосподарського експорту Китаю зросла з 9,70% у 2000 році до 21,18% у 2016 році. Таке значне збільшення частки китайського сільськогосподарського експорту вказує на величезний імпульс, який отримала торгівля сільськогосподарськими товарами в китайській економіці протягом останніх двох десятиліть [15].

Для того, щоб міжнародна торгівля сільськогосподарською продукцією розвивалася швидше та стабільніше, Китай налагодив економічне співробітництво з багатьма країнами відповідно до стратегії «Один пояс, один шлях» (B&R). Вчені проаналізували зовнішню торгівлю сільськогосподарською продукцією Китаю в межах ініціативи «B&R» та зробили висновки про її позитивне значення для зміцнення конкурентних позицій сільського господарства Китаю в міжнародній торгівлі [16].

Чень Цзянь та ін. проаналізували розвиток експорту сільськогосподарської продукції Китаю та вплив дефіциту торгівлі на

АСЕАН з 2001 року, і визначили фактори, які впливають на зростання експорту сільськогосподарської продукції Китаю. Результати дослідження показали, що зростання сільськогосподарської продукції є результатом як конкурентних, так і структурних ефектів. Однак на другому рівні вся або класифікована сільськогосподарська продукція виходить із загального конкурентного ефекту, тоді як вся сільськогосподарська продукція виходить із спільної оренди ринкового ефекту та ефекту товару [17]. Ян і Цзін дослідили фактори зростання сільськогосподарського експорту Китаю до Японії та зробили висновок, що збільшення внутрішнього попиту Японії сприятиме швидкому розвитку торгівлі сільськогосподарською продукцією Китаю, при цьому, «товарна структура значною мірою впливає на зростання експорту сільськогосподарської продукції, тоді як комплексний ефект конкурентоспроможності та ефект конкурентоспроможності продукції відіграють певну роль у стримуванні його зростання» [18].

Найважливішою метою країн, що розвиваються, є швидке економічне зростання та розвиток, а експорт, як правило, сприймається як рушій економічного зростання. Забезпечення швидких темпів економічного зростання в країнах, що розвиваються, досягається за рахунок збільшення обсягів торгівлі, що підтверджено низкою емпіричних і теоретичних досліджень щодо ролі експорту в економічному зростанні. Вагомий внесок в економічне зростання на основі експорту робить сільськогосподарський сектор, розширюючи доступ до зовнішніх ринків та збільшуючи частку продукції з вищою доданою вартістю в аграрному експорті. Отже, крім нарощення загальних обсягів експорту сільськогосподарської продукції, для пришвидшення економічного зростання країн, що розвиваються, необхідно визначати найбільш перспективні товарні групи, які позитивно впливають на національну економіку.

Література

1. Promoting value addition and the enhancement of domestic productive capacity through local economic empowerment. United Nations Conference on Trade and Development. 16 October, 2019. https://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/ciem10d2_en.pdf.
2. UNCTAD, 2016. [Group of] 20 Policies and Export Performance of Least Developed Countries (United Nations publication, New York and Geneva).
3. Sakata, Shozo (ed.) Structural Changes of Agriculture in the CLMTV Countries and their SocioEconomic Impacts. BRC Research Report. 2020. No. 27. Bangkok Research Center, JETRO Bangkok / IDE-JETRO.
4. Abrhám J., Vošta M., Čajka P., Rubáček F. The specifics of selected agricultural commodities in international trade. Agricultural and Resource Economics. 2021. Vol.7. No.2. P.5–19.

5. Sanjuan-Lopez A.I. and Dawson P.J. Agricultural Exports and Economic Growth in Developing Countries: A panel Co-Integration Approach. *Journal of Agricultural Economics*. 2010. Vol. 61(3). P. 565-583.
6. Forgha N.G. and Aquilas N.A. The Impact of Timber Exports on Economic Growth in Cameroon: An Econometric Investigation. *Asian Journal of Economic Modelling*. 2015. Vol. 3(3). p. 46-60.
7. Faridi M.Z. Contribution of agricultural exports to economic growth in Pakistan. *Pakistan Journal of Commerce & Social Sciences*. 2012. Vol. 32. P. 133–146.
8. Mahmood, K. and Munir, S. Agricultural Exports and Economic Growth in Pakistan: An Econometric Reassessment. *Quality and Quantity*. 2017. Vol. 52. P. 1561-1574.
9. Busari, A. O., Kehinde, A. L., & Ayanboye, A. O. Effects Of Agricultural Exports on Economic Growth in Nigeria: A Co-Integration Analysis (1980-2019). *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. 2022. Vol. 22 (1).
10. Ijirshar V.U. The empirical analysis of agricultural exports and economic growth in Nigeria. *Journal of Development and Agricultural Economics*. 2015. Vol. 7(3). P. 113–122.
11. Yifru T. Impact Of Agricultural Exports on Economic Growth in Ethiopia: The Case of Coffee, Oilseed and Pulses (No. 265676). Collaborative Master’s Program in Agricultural and Applied Economics. 2015. <https://ageconsearch.umn.edu/record/243473/>.
12. Gilbert N. A., Linyong S. G. & Divine G. M. Impact of agricultural export on economic growth in Cameroon: Case of banana, coffee, and cocoa. *International Journal of Business and Management Review*. 2013. Vol. 1(1). P. 44-71.
13. Uremadu S. O., Onyele, K. O. and Ariwa F. O. The Impact of Selected Agricultural Exports on the Growth of the Domestic Economy. *Prime Journal of Business Administration and Management*. 2016. Vol. 6(3). P. 2035-2046.
14. Jun Ho Seok & Hanpil Moon. Agricultural exports and agricultural economic growth in developed countries: Evidence from OECD countries. *The Journal of International Trade & Economic Development*. 2021. Vol. 30 (7). <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09638199.2021.1923780>.
15. Bakari S. and Tiba S. Agricultural Exports, Agricultural Imports and Economic Growth in China. *MPRA Paper*. 2022. No. 114415. URL: <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/114415>.
16. Li, Tianhua. Problems and Countermeasures of China’s International Trade in Agricultural Products under the “Belt and Road Initiative”. *Scientific Programming*. Vol. 2022. Article ID 5093426. URL: <https://www.hindawi.com/journals/sp/2022/5093426>.
17. Zongxian F. and Jiang W. National strategy research on the “Belt and road” from the perspective of intra-industry trade. *International trade issues*. 2017. no. 3. p. 168–178.
18. Yang F. and Jing L. Research on the growth factors of China’s agricultural exports to Japan - an empirical analysis based on the cms model. *International Business Research*. 2017. Vol. 38(6). p. 38–47.